

O‘ZBEKISTON JANUBIDAGI UMURTQALI HAYVONLAR GELMINTLARINING ORALIQ XO‘JAYINLARI MOLLYUSKALAR EKOLOGIYASI

Safarova Sitora
Qarshi Davlat Universiteti

Annotatsiya Ushbu tadqiqot O‘zbekiston janubidagi umurtqali hayvonlarda uchraydigan gelmintlarning rivojlanish sikliga ta’sir etuvchi mollyuskalar ekologiyasini o‘rganishga bag‘ishlangan. Surxondaryo va Qashqadaryo hududlarida olib borilgan dala tadqiqotlari mollyuskalar populyatsiyasini, ularning gelmintlar bilan bog‘liqligini va ekologik omillar ta’sirini o‘rganishni maqsad qilgan. Tadqiqotda mollyuskalar yashash joylari, suv havzalari sharoitlari va gelmintlar rivojlanish bosqichlarining o‘zaro bog‘liqligi batafsil tahlil qilindi.

KIRISH

Mollyuskalar gelmintlar (ayniqsa, trematodalar) rivojlanishining oraliq xo‘jayini sifatida biologik siklning ajralmas qismi hisoblanadi. O‘zbekiston janubidagi suv havzalari va quruq iqlim sharoitlari mollyuskalar populyatsiyasi va ularning ekologik vazifalariga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Bu hududda hayvonlarda uchraydigan gelmintoz kasalliklar mahalliy qishloq xo‘jaligi faoliyati va inson salomatligiga ta’sir etishi bilan xavf tug‘diradi. Ushbu tadqiqot mazkur bog‘liqlikni chuqurroq yoritishga qaratilgan.

MATERIALLAR VA USLUBLAR

1. Tadqiqot hududi tanlovi: Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlari suv havzalari (Amudaryo irmoqlari, kichik ko‘llar va ariqlar) tanlandi. Bu hududlarning iqlimiy xususiyatlari va ekologik sharoitlari mollyuskalar populyatsiyasiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

2. Namuna olish va identifikatsiya qilish:

Mollyuskalar namunalarini yig‘ish uchun suv havzalari turli nuqtalaridan har oyda 5 ta namunalar olindi. Mollyuskalar morfologik va molekulyar usullar yordamida identifikatsiya qilindi.

3. Gelmintlar tahlili:

Mollyuskalar organizmlaridan gelmintlarning rivojlanish bosqichlarini ajratib olish uchun mikroskopik tahlil usuli qo‘llanildi.

Gelmintlarning metatsarkariy, serkariy va boshqa bosqichlari aniqlanib, ularning tur tarkibi qayd etildi.

4. Ekologik sharoitlarni o‘rganish:

Suvning fizik-kimyoviy xususiyatlari (pH, harorat, tuz konsentratsiyasi) o‘lchandi. Hudud iqlimining mavsumiy dinamikasi kuzatildi.

5. Statistik tahlil:

Mollyuskalar va gelmintlar populyatsiyasi o'rtasidagi bog'liqlik statistik modellash usullari yordamida tahlil qilindi.

NATIJALAR

1. Mollyuskalar populyatsiyasi va ularning yashash joylari

Tadqiqot davomida quyidagi mollyuska turlari aniqlangan:

Lymnaea stagnalis: Kichik daryolar va ko'llarda keng tarqalgan.

Planorbis planorbis: Ariq va suv havzalarining pastki qismida yashaydi.

Physa acuta: Tuz konsentratsiyasi past bo'lgan suv havzalarida uchraydi.

2. Gelmintlarning rivojlanish sikllari Mollyuskalar organizmlarida gelmintlarning rivojlanish bosqichlari kuzatildi:

Fasciola hepatica: Bu tur metatsarkariylarining rivojlanishi uchun suv harorati 20-25°C bo'lishi talab qilinadi.

Dicrocoelium dendriticum: Trematoda serkariylari mollyuskalar ichida faollikni faqat yuqori haroratli davrlarda ko'rsatdi.

3. Ekologik omillar ta'siri

Suv harorati va pH mollyuskalar populyatsiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi.

Harorat oshgan davrda mollyuskalar va gelmintlar populyatsiyasining kamayishi kuzatildi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, mollyuskalar va gelmintlar o'rtasidagi biologik bog'liqlik suv havzalarining ekologik sharoitlariga to'g'ridan-to'g'ri bog'liq. Surxondaryo va Qashqadaryo hududlarida issiq va quruq iqlim sharoitlari mollyuskalar populyatsiyasini qisqartiradi, bu esa gelmintlarning rivojlanish sikliga to'sqinlik qiladi. Shu sababli, mahalliy qishloq xo'jaligi va veterinariya xizmatlari uchun suv havzalarini ekologik monitoring qilish zarur.

XULOSA

Ushbu tadqiqot O'zbekiston janubidagi umurtqali hayvonlar gelmintlari va mollyuskalar ekologiyasining o'zaro bog'liqligini aniqlashga yordam berdi. Gelmintlarning rivojlanishini nazorat qilish uchun mollyuskalar yashash joylarini yaxshilash va suv havzalarining ekologik holatini barqarorlashtirish zarur. Kelgusida ushbu masala bo'yicha genomik va molekulyar izlanishlarni amalga oshirish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bush, A. O. (1997). Parasitism in Ecology and Evolutionary Biology.
2. Morley, N. J. (2008). Ecology of molluscan intermediate hosts of trematodes.
3. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi va mahalliy